

БРОНЗАНА ПЛОЧИЦА ИЗ ЗЕМУНА

У Земуну, на обали Дунава, нађена је случајно 1998. г. једна плочица од бронзаног лима са искуцаном фигуралном представом.¹ Плочица је светломрке патине, дугачка 12 цм и широка 3 цм. Фигурална композиција је смештена са леве стране у овалном оквиру који је на унутрашњој ивици украшен мотивом валовнице или „трчећег пса“. Овални део је дугачак 8 цм, док се с десне стране налази језичасти продужетак дужине око 4 цм (Сл. 1, 2). Постоји могућност да се искуцана представа у овалу налазила у средини, и да је са леве стране првобитно такође постојао један језичасти део који је исечен. У том случају, првобитна дужина плочице би износила негде око 16 цм. Намена плочице је нејасна. Како на језичастом делу нема рупица, предмет није био причвршћиван за неку подлогу. Можда је служила као нека врста украса на руци, на зглобу или на мишици.

Представа у овалу је посебно занимљива. Приказана су два нага ратника

који се боре један против другог. Наоружани су округлим штитовима, шлемовима са крестима и копљима. Приказани су у искораченом ставу, један близу другог тако да им се штитови преклапају. Код левог ратника види се унутрашња страна штита који он држи руком помоћу држача. Која је рука у питању није сасвим јасно. Штит с обично у том ставу држи левом руком, али се има утисак да је ратник приказан с леђа и да штит држи десном руком. Овај неприродан положај у приказивању држања штита може се објаснити невештином или неразумевањем мајстора који је изводио фигуру. Код десног ратника види се спољна страна штита која је украшена мотивом вибрирајуће розете. Иза њих су приказана, такође симетрично, два коњаника. Леви коњаник има на себи неки халџетак чији облик није сасвим јасан. На глави му је веома стилизован шлем, док у левој руци држи копље. Коњ је приказан у ходу, са две леве ноге избачене унапред и гривом која пада преко врата. Десни коњаник држи у левој руци округли штит који прекрива готово читаву фигуру. Украс на штиту није довољно јасан –

¹ Плочица се налази у приватном власништву у Земуну.

можда је реч о некој птичјој фигури. На глави има шлем са крестом а иза штита је приказано копље које вероватно држи у десној руци. Коњ је такође приказан у ходу. Предња десна и задња лева нога су му избачене унапред. Грива му такође пада по врату. Изнад сапи коња а иза фигура коњаника, налазе се, са обе стране, представе стилизованих птица (Сл. 3).

Валовница која уоквирује овал са унутрашње стране је изведена веома прецизно и зналачки док су људске фигуре грубо стилизоване и, чини се, не увек савим јасно схваћене. То се односи, пре свега, на приказивање копаља, затим левог ратника, левог коњаника, док се извесно неразумевање примећује и у извођењу фигура коња. Могло би се закључити да је мајстор који је начинио ову плочицу знао добро свој занат, односно, био је упућен у геометријску и биљну орнаментику, али није често изводио фигуралне представе.

Без обзира на одређене невештине у извођењу фигура, узор за ову композицију треба тражити у грчком вазном сликарству прве половине, или прецизније, прве четвртине VI века пре н. е. Позе ратника, шлемови, облици и украси на штитовима, ставови и детаљи у приказивању коња (гриве, положај ногу), птице, све то има велики број паралела, пре свега у коринтском вазном сликарству тога времена,² али и на халкидским и античким вазама.³ Мотив валовнице се тако-

ђе јавља у грчком вазном сликарству у VII веку, мада не тако често касније, и веома ретко заједно са овим фигуралним представама.⁴ Несумњиво је, према томе, да је мајстор који је израдио плочицу имао пред собом као модел неку грчку вазу са фигуралним представама из поменутог периода, док је за валовницу користио вероватно неки други извор.

Појава ове плочице на обали Дунава у Земуну отвара, међутим, један број питања. Ако би се претпоставило да је реч заиста о неком оригиналном раду из прве половине VI века пре н. е., његова појава у околини Београда се не може тако лако објаснити. Из друге половине VII и из прве половине VI века познат је један број грчких налаза у унутрашњости Балкана; бронзаних посуда, одбрамбеног оружја и фрагмената грчке керамике, пре свега на Гласинцу у источној Босни, у Доњој долини код Босанске Градишке у долини Саве, у Каптолу код Славонске Пожеге у Славонији и у Софронијеву у северозападној Бугарској, али грчке сликане вазе са фигуралним представама из тог периода нису нађене.⁵ Из околине Београда није познат никакав грчки налаз из тог периода. Ипак, у крајњој линији, наша плочица би се можда могла повезати са овим импортом.

Иако у северној Србији и Војводини није познат никакав грчки предмет из тог

² A. Rumpf, *Malerei und Zeichnung der Klassischen Antike*, Munchen 1953, T. 10, 4. 5. 8; 13,7; E. Pfuhl, *Masterpieces of Greek Drawing and Painting*, London 1955, sl. 14. 15; P. E. Arias-M. Hirmer, *LeVase Grec*, Paris 1962, sl. 16. 17. 33-38; T. IV. X-XII.

³ A. Rumpf, op. cit., 14,8; E. Pfuhl, op. cit., sl. 13. 19; P. E. Arias-M. Hirmer, op. cit., sl. 40-45.

⁴ A. Rumpf, op. cit., T. 3,10; 4,2; 8,8; E. Pfuhl, op. cit., sl. 2; P. E. Arias-M. Hirmer, op. cit., sl. 19-21; T. II.

⁵ Уп. R. Vasić, Macedonia and the Central Balkans: Contacts in the Archaic and Classical period, *Ancient Macedonia, fifth international symposium*, vol. 3, Solun 1993, 1684 sq.

Сл. 1 – Бронзана плочица из Земуна
Fig. 1 – Bronze plate from Zemun

Сл. 2 – Бронзана плочица из Земуна
Fig. 2 – Bronze plate from Zemun

периода, подсећамо да је у североисточној Мађарској, у кнежевској некрополи у Артанду, нађена велика бронзана хидрија за коју се претпоставља да је начињена у Спарти и која се датује у прву половину VI века пре н. е.,⁶ односно у исто време када би евентуално требало датovati узор по коме је наша плочица начињена. Помињемо овде такође и бронзану фигуру нађену у Смедереву крајем прошлог века, данас у Музеју у Вршцу, која је идентификована као етрурски импорт из VII века пре н. е.⁷ То све показује да се овакви необични и

неочекивани налази јављају ту и тамо, тако да би и наша плочица могла да се објасни као један од оних униката који изненађују и збуњују. Ако би било тако, поставља се питање да ли је мајстор био неки приучени Грк или можда талентовани домородац, да ли је плочица начињена у околини Београда или допремљена овамо из Италије или Грчке, на шта се не може са сигурношћу одговорити. У прилог претпоставци да је плочица начињена негде у унутрашњости Балкана, говорила би можда једна индиректна паралела. У Ловечу код Старе Загоре у Бугарској, нађен је један појас од сребрног лима са искуцаном фигуралном композицијом лова у фризу.⁸ И овде се јавља-

⁶ P. Patay, *Die Bronzegefäße in Ungarn*, *PBF* II, 10, München 1990, 80, T. 67, 146.

⁷ R. Vasić, *Gütertausch und Fernbeziehungen im früheisenzeitlichen Serbien*, *Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa*, München–Berlin 1995, 352 sq. sl. 3.

⁸ И. Велков, *Сребрен колан от с. Ловеч, Стар Загорско*, *Izv. Balg. Arh. Inst.* VIII, 1934, 18–23.

Сл. 3 – Бронзана плочица из Земуна
Fig. 3 – Bronze plate from Zemun

Сл. 4 – Сребрни појас из Ловеча
Fig. 4 – Silver belt from Loveč

ју ратници и коњаници за које су као узор послужиле фигуре приказане на грчким вазама. Иако је реч о каснијем предмету који се датује у почетак IV века пре н. е., начин извођења фигура, груб и примитиван, стилски доста подсећа на нашу плочицу (Сл. 4).

И поред свега тога, с обзиром да нема паралела у досадашњој грчкој тореутици и неких сигурних индиција које би објасниле њену појаву у околини Београда, аутентичност ове плочице треба прихватити са одређеном резервом. Постоји увек могућност да је она начињена у

касније време, у римско доба, у прошлом или у овом веку. Комбинација валовнице и овако приказаних фигура не јавља се на овај начин у грчкој уметности. Извесна невештина у представљању фигура, неразумевање одређених детаља, говори у прилог могућности да је предмет начињен касније. То је био и мој први утисак када сам видео ову плочицу. Сумњу у оригиналност комада изразили су и европски стручњаци др Клод Роле (Cla-

ude Rolley) и проф. др Вернер Гауер (Werner Gayer), које сам узео слободу да консултујем, док је др Конрад Стебе (Conrad M. Stibbe) рекао да му паралеле нису познате.⁹ Ипак, коначни суд у овом питању не може се донети, и стога сматрам за корисно, из више разлога, да се ова плочица објави и постане позната нашој научној јавности. Могуће је да ће неко ново откриће бацити више светла на њено порекло и време настанка.

A BRONZE PLATE FROM ZEMUN

Rastko Vasić

In 1998 at the bank of the Danube in Zemun was found as a stray find a plate of bronze sheet with a beated figural representation. The plate is covered with pale brown patina, it is 12 cm long and 3 cm broad. The composition is placed in the left side in an oval frame decorated, with the motif of a wavy line, „the running dog“, on the inside edge. On the right side there is a tongue-like extension. It is possible that the beated representation in the oval stood in the middle of the object and that on the left side there was also a tongue-like part which was cut off. The use of the plate is vague, it may have been used as a kind of bracelet.

The representation in the oval is especially interesting. There are two warriors who fight one against the other, supplied with round shields, helmets with crests and spears. Behind them there are two horsemen facing toward the middle of the composition. Although the figures are roughly and unskillfully made, we may say with certainty that the model for this composition were figural representations on Greek vases deriving from the first half of the 6th century B.C.

The appearance of this plate in the surroundings of Belgrade raises several questions. Greek

finds from this period are not known in this area, but Greek imports, in the first place bronze vessels and defensive weapons – from the latter half of the 7th and the first half of the 6th century – were found in the inside of the Balkan Peninsula, at Glasinac, in Donja Dolina, at Sofronijevo etc. Here should be also mentioned a Greek bronze hydria from Artanda in north-eastern Hungary which is dated to the first half of the 6th century, as well as an Etruscan figurine from the surroundings of Smederevo dating from the 7th century B.C. Our plate could possibly be linked with these finds.

Aside this, bearing in mind that the plate has no parallels in Greek toreutics and that there are no quite positive indications which would explain its appearance in the surroundings of Belgrade, the authenticity of this plate should be accepted with reserve. It is possible that it was made later in the Roman period, in the past or this century. Doubt in the originality of this object expressed also the well-known scholars Claude Rolley and Werner Gauer, whole

⁹ Овде се најлепше захваљујем тројици колега који су на основу фотографија дали своје мишљење о нашој плочици.

Conrad Stibbe explained that he is not acquainted with its parallels. To the three colleagues of mine I express here my gratitude for their advice. Though the final judgement concern-

ing this question cannot be brought and I therefore consider of good reasons that this plate should be published to be known to our learned public.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.